

PRZEWODNIK ✚ KATOLICKI

nr 12 24.03.2024
cena 10 zł (w tym 8% VAT)
www.przewodnik-katolicki.pl

Uniżył samego siebie,
stawszy się posłusznym
aż do śmierci,
i to śmierci krzyżowej
Flp 2, 8

NR IND. 371521
KOD CN: 4902 90 00

SYMBOL męczeństwa Symbol ZWYCIĘSTWA

NAŁOGI

Mamy ich więcej, niż się wydaje

KRÓTSZY TYDZIEŃ PRACY

Argumenty za i przeciw

REFERENDUM W IRLANDII

Zwyciężył zdrowy rozsądek

MŁODZI NIEAKTYWNI

„Rusz się, dziecko!” nie wystarczy

Zmień swój dzień na lepszy. Zacznij od „5 minut z Bogiem”.

Już za tydzień
„Przewodnik Katolicki”
z dodatkiem

Cena
„Przewodnika
Katolickiego”
z modlitewnikiem

10 zł

Rozważania i modlitwa na każdy dzień kwietnia
dostępne również w aplikacji

5
minut

POBIERZ Z
App Store

POBIERZ Z
Google Play

Spis treści

- 6 Wiadomości
- 8 Zdjęcie tygodnia

Liturgia i Słowo

- 10 Koniec i początek
MICHAŁ PALUCH OP
- 12 Samotność Boga
BP DAMIAN MUSKUS OFM

ku wolności

- 14 Uzależnienia – zagrożenie wolności
KS. ARTUR STOPKA

droga do życia pobożnego

- 16 Osiołek i lekcja umiarkowania
ELŻBIETA WIATER

temat numeru

- 18 Śladami Jezusa na Golgotę – rozmowa z o. Łukaszem Popko OP
KAROLINA KRAWCZYK
- 22 Watykan na pustyni Wielkiego Postu
MICHAŁ KŁOSOWSKI

drogami Kościoła

- 26 Nasz krzyż
KAROLINA STERNAL

przezrocza

- 28 Piękna opowieść
MONIKA BIAŁKOWSKA
TOMASZ BIŁKA OP

sprawy polskie

- 32 Ominąć sumienie lekarza
ANNA DRUŚ
- 34 Krócej za tyle samo
PIOTR WÓJCIK
- 36 Kłopoty ze śmieciami
KAROLINA STERNAL

bliżej świata

- 40 Irlandia: zwyciężył zdrowy rozsądek
JACEK BORKOWICZ

12

TEMAT Z OKŁADKI

Niedziela Palmowa jest opowieścią o wielkiej samotności Boga. Między „Hosanna” a „Wypełniło się” są jeszcze słowa „Nie to, co Ja chcę, ale to, co Ty, niech się stanie”

FOT. IMAMEMBER/GETTY IMAGES

18

TEMAT NUMERU

W Ziemi Świętej wiele osób konfrontuje się ze swoją wiedzą i wiarą w Chrystusa. Bo czymś wyjątkowym jest spoglądanie na Jerozolimę ze szczytu Góry Oliwnej, wejście na Golgotę

widziane z przeszłości

- 42 Zagadkowa śmierć Cezarego Steina
BARTOSZ KIRCHNER

blisko siebie

- 44 „Rusz się, dziecko!” nie wystarczy
ANGELIKA SZELAĞOWSKA-MIRONIUK

kultura i czas wolny

- 48 Zygmunt Miłkowski – prawdziwy idealista
JACEK BORKOWICZ
- 50 Dziennik pocieszenia – marzenie o spokoju?
AGNIESZKA KOSTUCH

- 52 Lektura z Wattpada
NATALIA BUDZYŃSKA

- 55 Recenzje

bez owijania

- 62 Tomasz Krzyżak o wyborze przewodniczącego KEP
MAŁGORZATA BILSKA

Kościół lokalny

- 56 diecezja bydgoska
- 58 archidiecezja gnieźnieńska
- 60 metropolia poznańska

felietony

- 31 Przewodniczący przed wyborami
TOMASZ KRÓLAK
- 38 Putin i jego wrogowie
MICHAŁ SZUŁDRZYŃSKI
- 39 Widowskowa komisja
PIOTR ZAREMBA
- 54 Śmierć w lesie
NATALIA BUDZYŃSKA

Szukaj nas na:

Ewangelia między skrajnościami

KS. WOJCIECH NOWICKI
redaktor naczelny

W Niedzielę Palmową wsłuchujemy się w liturgii w opis Męki Pańskiej. Co roku opowiada nam tę historię inny ewangelista. Tym razem jest to Marek. W ten sposób zostajemy wprowadzeni w najważniejsze momenty życia Jezusa, a co za tym idzie – najważniejsze wydarzenia dla naszej wiary. Niedziela Palmowa otwiera Wielki Tydzień, a ten poprowadzi nas ku trzem świętym dniom – Triduum Paschalnemu, którego zwieńczeniem jest Wielkanoc. Wydaje się to wielką mądrością Kościoła, że zaczyna od wprowadzenia nas w opis męki, żeby w kolejną niedzielę ogłosić nam radość zmartwychwstania. To coś, co powinniśmy odkryć także w naszym codziennym życiu, ze wszystkimi jego blaskami i cieniami. Choćby

Krzyż jest tak samo symbolem trudu i cierpienia, jak i nadziei i miłości. Bez jednego lub drugiego trudno mówić o chrześcijańskim rozumieniu krzyża

nie wiem jak było trudno po drodze, ostatecznie jesteśmy zaproszeni do radości.

Centralne tajemnice naszej wiary dokonały się w Jerozolimie, chociaż – bądźmy precyzyjni – Jezus ukrzyżowany został poza murami Jerozolimy. Co nie pozostaje bez znaczenia w kontekście zapowiedzi proroków. Niemniej, Jerozolima jest ważnym miejscem, w którym dokonuje się nasze „być albo nie być”. Dlatego też oddajemy głos dominikaninowi o. Łukaszowi Popko, który jest biblistą i archeologiem, ale co najważniejsze, od kilkunastu lat mieszka w ziemi Jezusa. W jego opowieści

przeplatają się ze sobą tajemnice Biblii, archeologii i wiary. Gdy Karolina Krawczyk zadaje mu na końcu pytanie, co poleciłby tym, którzy po raz pierwszy wybierają się do Ziemi Świętej, odpowiada: „Zacząłbym od przeczytania jednej Ewangelii, np. Marka, od początku do końca. Ona jest z jednej strony najkrótsza, z drugiej – skupia się w dużej mierze na pasji Jezusa”.

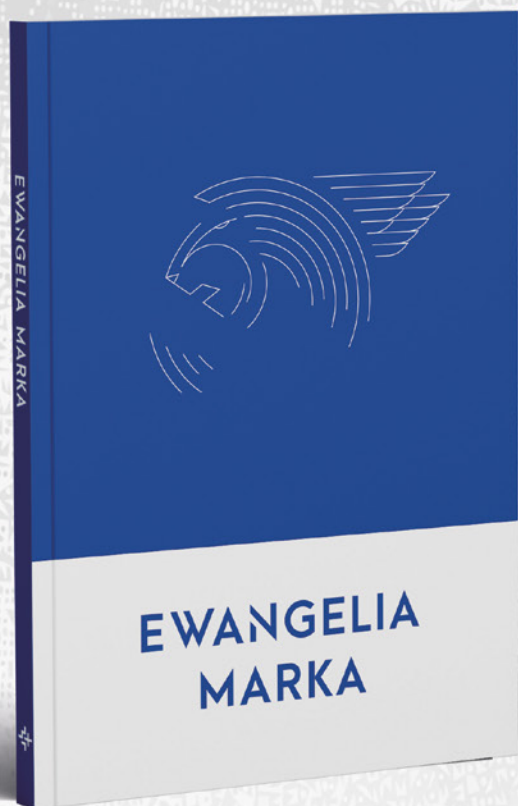
Do tej biblijno-archeologiczno-duchowej podróży dołączamy tekst Michała Kłosowskiego, który zebrał główne myśli papieża Franciszka i kaznodziei Domu Papieskiego kard. Raniero Cantalamessi, które wypowiedzieli w czasie tegorocznego Wielkiego Postu.

Ostatecznie jednak zatrzymanie na tajemnicy męki i śmierci Jezusa – czy przez udział w wielkopostnych nabożeństwach, poprzez praktyki pokutne, pielgrzymkę (choćby duchową) do Ziemi Świętej czy przestudiowanie nauczania papieskiego – nie powinno przesłonić nam celu. Krzyż jest tak samo symbolem trudu i cierpienia, jak i nadziei i miłości. Bez jednego lub drugiego trudno mówić o właściwym, a w każdym razie chrześcijańskim rozumieniu krzyża. Podobnie wszelkiego rodzaju umartwienia nie mają sensu, jeśli nie prowadzą nas do poprawy życia, w tym także do radości płynącej z wiary w Boga, który choć umarł, żyje.

Bywa, że poruszamy się po skrajnościach. Przekentowujemy aspekt cierpienia, pokuty, umartwienia, tak że całkowicie przysyłania to prawde o wyzwalaającej nas miłości Boga i płynącej z tego nadziei, która wprowadza pokój i radość. Czasem jednak tak bardzo skupiamy się jedynie na radości i pokoju, myśląc je jeszcze z emocjami, że pojawiające się wówczas trudne doświadczenie wytrąca nas i burzy budowaną misternie religijność. I znów przychodzi nam z pomocą liturgia Kościoła, skrzętnie przechowująca słowo Boga. Podczas Triduum Paschalnego dajemy się poprowadzić przez różne momenty życia Jezusa. Ostatecznie wszystkie one składają się na to, co jest finałem – życie odniosło zwycięstwo nad śmiercią, nadzieja nad rozpaczą, miłość nad nienawiścią. Każdy z dni, wraz z tajemnicą, o której opowiada, nie skupia na sobie, ale prowadzi w stronę wielkanocnego poranka. I być może tego balansu właśnie potrzebujemy – aby niczego nie umniejszyć i nie stracić przed oczu celu.

EWANGELIA MARKA

– NAJSTARSZA EWANGELIA NOWOTESTAMENTOWA

Rok B – czytania
z Ewangelii wg św. Marka

- ▶ broszurowe, podręczne wydanie
- ▶ 14 autorskich infografik
- ▶ nowe wstępy autorstwa ks. dr. Wojciecha Wasiaka
- ▶ starannie opracowane przypisy
- ▶ zaktualizowany przekład, oparty na tłumaczeniu Biblii Poznańskiej
- ▶ ciekawostki z życia Jezusa
- ▶ miejsce na indywidualne notatki, refleksje, intencje

format: 110x160 mm | objętość: 144 strony | oprawa: broszurowa

Cena: ~~12 zł~~ **10,20 zł**

Już wkrótce w sprzedaży pojawią się kolejne części Ewangelii!

Święty Wojciech
księgarnia internetowa

www.swietywojciech.pl | tel. 61 659 37 55 | sklep@swietywojciech.pl

Strefa Gazy

Głód już nastąpił lub jest nieuchronny

Palestyńskie dzieci odebrały właśnie worek z mąką, rozprowadzany w ramach pomocy humanitarnej przez UNRWA (Agencję Narodów Zjednoczonych dla Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie) w mieście Gaza.

9 października, dwa dni po rozpoczęciu wojny Hamasu z Izraelem, izraelskie władze ogłosiły rozpoczęcie blokady dostaw żywności i wody do Strefy Gazy. Od tamtego czasu pomoc międzynarodowa to jedyna szansa dla Palestyńczyków, by zdobyć pożywienie. Niestety eksperci ONZ nie pozostawiają złudzeń. Po „masakrze mąkowej” 29 lutego, w trakcie której izraelscy żołnierze otworzyli ogień do setek palestyńskich cywilów gromadzących się wokół konwoju ciężarówek z żywnością, oskarżyli Izrael o celowe głodzenie ludności cywilnej w Strefie Gazy.

Zdaniem ekspertów Izrael ignoruje nakaz Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie zapewnienia ludności potrzebnego podstawowego zaopatrzenia. „Systematycznie odmawia on i ogranicza wjazd pomocy humanitarnej do Strefy Gazy, przechwytyjąc dostawy na punktach kontrolnych, bombardując konwoje humanitarne i strzelając do cywilów szukających pomocy humanitarnej” – czytamy w oświadczeniu podpisanym przez ekspertów ONZ. Są oni wstrząśnięci doniesieniami, że dzieci w tym regionie zaczynają umierać z powodu głodu i odwodnienia. Na podstawie tych oznak „wiemy, że głód prawdopodobnie już nastąpił lub jest nieuchronny” – napisali. PJ

Niedziela Palmowa czyli Męki Pańskiej

24 marca 2024

Koniec i początek

Czytania Niedzieli Palmowej zapraszają nas, by jednym spojrzeniem objąć najważniejsze wydarzenia rozpoczynającego się tygodnia. Fragment pieśni cierpiącego Sługi Jahwe z Księgi Izajasza każe pamiętać o bogactwie starotestamentalnych prorocत्व zapowiadających mękę. Hymn z Listu do Filipian przypomina być może najstarszą interpretację tego, co się wydarzyło, a psalm 22 podsuwa klucz do zrozumienia słów wypowiedzianych na krzyżu. Kulminacją jest jednak opowieść o męce.

Opowieść w wersji św. Marka prowadzi nas w dojmująco prosty sposób w ciemność relacji o ostatniej części ziemskiej drogi Jezusa, która okazuje się boleśnie odarta z ludzkiej solidarności. Jezus zostaje zdradzony, odrzucony i wyszydzony zarówno przez uczniów, jak i przypadkowych przechodniów, zarówno przez reprezentantów władzy, jak i przez prosty tłum. Jedynie znajome kobiety pozostają z Nim do końca.

W opowieści o Chrystusowej męce każdy szczegół – nauczyła nas tego wnikliwa lektura ojców Kościoła – niesie w sobie istotne treści. Można jednak zaryzykować tezę, że Markowa narracja jest rozpięta między dwoma wydarzeniami,

które wydobywają kierunek boskiego planu zbawienia. Pierwsze z nich to proces przed Sanhedrynem. Kiedy oskarżycielom nie udaje się sklecić spójnego oskarżenia, sam Jezus przychodzi im z pomocą, odpowiadając na pytanie najwyższego kapłana

„Czy Ty jesteś Mesjasz, Syn Błogosławionego?": „Ja jestem” (por. Wj 3, 14; J 8, 58). Oto więc Jezus, wcześniej domagający się od uczniów dyskrecji na temat swej tożsamości (sekret mesjański), wyjawia prawdę o sobie. Staje się to powodem formalnego odrzucenia przez najwyższy organ władzy Izraela, które zostaje potem potwierdzone przez lud wobec rzymskiego urzędnika („Ukrzyżuj Go”). Drugie wydarzenie to zaś oczywiste moment śmierci Jezusa i następujące po niej – zdumiewające i nieoczekiwane – wyznanie przyglądającego się ukrzyżowaniu setnika: „Istotnie, ten człowiek był Synem Bożym”.

Moment najgłębszego kryzysu okazuje się w ten sposób – paradoksalnie! – momentem objawienia. Wywołuje ono agresję i odrzucenie u najbliższych. Jest jednak zarazem początkiem zwrotu – uznania prawdy o Jezusie przez pogan. Prawda ostatecznie zwycięży świat!

MICHAŁ PALUCH OP

CHWILA REFLEKSJI
Jakie światło opowieść o męce Jezusa
rzuca na moje życie i doświadczenia?

Czytanie z Księgi proroka Izajasza Iz 50, 4-7

Pan Bóg mnie obdarzył językiem wymownym, bym umiał przyjść z pomocą strudzonemu przez słowo krzepiące. Każdego rana pobudza me ucho, bym słuchał jak uczniowie. Pan Bóg otworzył mi ucho, a ja się nie oparłem ani się nie cofnąłem. Podałem grzbiet mój bijącym i policzki moje rwącym mi brodę. Nie zasłoniłem mej twarzy przed zniewagami i opluciem.

Pan Bóg mnie wspomaga, dlatego jestem nieczuły na obelgi, dlatego uczyniłem twarz moją jak głąz i wiem, że wstydu nie doznam.

Czytanie z Listu św. Pawła Apostoła do Filipian Flp 2, 6-11

Chrystus Jezus istniejąc w postaci Bożej, nie skorzystał ze sposobności, aby na równi być z Bogiem, lecz ogołocił samego siebie, przyjąwszy postać sługi, stawszy się podobnym do ludzi. A w tym co zewnętrznie uznany za człowieka, uniżył samego siebie, stawszy się posłusznym aż do śmierci, i to śmierci krzyżowej.

Dlatego też Bóg wywyższył Go nad wszystko i darował Mu imię ponad wszelkie imię, aby na imię Jezusa zgięto się każde kolano istot niebieskich i ziemskich, i podziemnych, i aby wszelki język wyznał, że Jezus Chrystus jest Panem ku chwale Boga Ojca.

Męka naszego Pana Jezusa Chrystusa według św. Marka

Mk 15, 1-39 (wersja krótsza)

Wczesnym rankiem arcykapłani wraz ze starszymi i uczonymi w Piśmie i cała Wysoka Rada powzięli uchwałę. Kazali Jezusa związanego odprowadzić i wydali Go Piłatowi. Piłat zapytał Go: Czy Ty jesteś królem żydowskim? Odpowiedział mu: Tak, Ja nim jestem. Arcykapłani zaś oskarżali Go o wiele rzeczy. Piłat ponownie Go zapytał: Nic nie odpowiadasz? Zważ, o jakie rzeczy Cię oskarżają? Lecz Jezus już nie odpowiedział, tak że Piłat się dziwił.

Na każde zaś święto miał zwyczaj uwalniać im jednego więźnia, którego żądali. A był tam jeden, zwany Barabaszem, uwięziony z buntownikami, którzy w rozruchu popełnili zabójstwo. Tłum przyszedł i zaczął domagać się tego, co zawsze im czynił. Piłat im odpowiedział: Jeśli chcecie, uwolnię wam króla żydowskiego? Wiedział bowiem, że arcykapłani wydali Go przez zawiść. Lecz arcykapłani podburzyli tłum, żeby uwolnił im raczej Barabasa. Piłat ponownie ich zapytał: Cóż więc mam uczynić z Tym, którego nazywacie królem żydowskim? Odpowiedzieli mu krzykiem: Ukrzyżuj Go! Piłat odparł: Co więc złego uczynił? Lecz oni jeszcze głośniej krzyczeli: Ukrzyżuj Go! Wtedy Piłat, chcąc zadowolić tłum, uwolnił im Barabasa, Jezusa zaś kazał ubiczować i wydał na ukrzyżowanie.

Żołnierze zaprowadzili Go na wewnętrzny dziedziniec, czyli pretorium, i zwołali całą kohortę. Ubrali Go w purpurę i upłótszy wieniec z ciernia, włożyli Mu na głowę. I zaczęli Go pozdrowiać: Witaj, królu żydowski! Przy tym bili Go trzcina po głowie, pluli na Niego i przyklękając, oddawali Mu hołd. A gdy Go wyszydzili, zdjęli z Niego purpurę i włożyli na Niego własne Jego szaty.

Następnie wyprowadzili Go, aby Go ukrzyżować. I przymusili niejakiego Szymona z Cyreny, ojca Aleksandra i Rufusa, który wracał z pola i właśnie przechodził, żeby niósł krzyż Jego. Przeprowadzili Go na miejsce Golgota, to znaczy Miejsce Czaszki.

Tam dawali Mu wino zaprawione mirrą, lecz On nie przyjął. Ukrzyżowali Go i rozdzielili między siebie Jego szaty, rzucając o nie losy, co który miał zabrać. A była godzina trzecia, gdy Go ukrzyżowali. Był też napis z podaniem Jego winy, tak ułożony: Król żydowski. Razem z Nim ukrzyżowali dwóch złoczyńców, jednego po prawej, drugiego po lewej Jego stronie. Tak wypełniło się słowo Pisma: W poczet złoczyńców został zaliczony.

Ci zaś, którzy przechodzili obok, przeklinali Go, potrząsali głowami, mówiąc: Ej, Ty, który burzysz przybytek i w trzech dniach go odbudowujesz, zejdź z krzyża i wybaw samego

Gdańsk, 2 kwietnia 2023 r., Niedziela Palmowa

FOT. KAROLINA MISZTAŁ/REPORTER/EAST NEWS

siebie. Podobnie arcykapłani wraz z uczonymi w Piśmie drwili między sobą i mówili: Innych wybawiał, siebie nie może wybawić. Mesjasz, król Izraela, niechże teraz zejdzie z krzyża, żebyśmy widzieli i uwierzyli. Lżyli Go także ci, którzy byli z Nim ukrzyżowani.

A gdy nadeszła godzina szósta, mrok ogarnął całą ziemię aż do godziny dziewiątej. O godzinie dziewiątej Jezus zawołał donośnym głosem: *Eloi, Eloi, lama sabachthani*. To znaczy: Boże mój, Boże mój, czemuś Mnie opuścił? Niektórzy ze stojących obok, słysząc to, mówili: Patrz, woła Eliasza.

Ktoś pobiegł i napełniwszy gąbkę octem, włożył na trzcinę i dawał Mu pić, mówiąc: Poczekajcie, zobaczymy, czy przyjdzie Eliasz, żeby Go zdjąć z krzyża. Lecz Jezus zawołał donośnym głosem i oddał ducha.

A zasłona przybytku rozdarła się na dwoje z góry na dół. Setnik zaś, który stał naprzeciw, widząc, że w ten sposób oddał ducha, rzekł: Prawdziwie, ten człowiek był Synem Bożym.

KALENDARZ LITURGICZNY

WIELKI PONIEDZIAŁEK 25 marca Iz 42, 1-7 | J 12, 1-11
WIELKI WTOREK 26 marca Iz 49, 1-6 | J 13, 21-33.36-38
WIELKA ŚRODA 27 marca Iz 50, 4-9a | Mt 26, 14-25
WIELKI CZWARTEK 28 marca Msza Wieczerzy Pańskiej
Wj 12, 1-8.11-14 | 1 Kor 11, 23-26 | J 13, 1-15
WIELKI PIĄTEK 29 marca Liturgia Męki Pańskiej
Iz 52, 13-53, 12 | Hbr 4, 14-16; 5, 7-9 | J 18, 1-19, 42
WIELKA SOBOTA 30 marca Wigilia Paschalna Rdz 1, 1-2, 2 |
Rdz 22, 1-18 | Wj 14, 15-15, 1a | Iz 54, 4a.5-14 | Iz 55, 1-11 |
Ba 3, 9-15.32-4, 4 | Ez 36, 16-17a.18-28 | Rz 6, 3-11 | Mk 16, 1-7

Codzienny komentarz do Ewangelii
znajdziesz w modlitewniku **5 minut z Bogiem**
dołączanym do „Przewodnika Katolickiego”
w ostatnią niedzielę miesiąca

**5 MINUT
Z BOGIEM**
Modlitwa na każdy dzień

MARZEC 2024

Jerozolima nie jest skansenem

W Ziemi Świętej wiele osób konfrontuje się ze swoją wiedzą i wiarą w Chrystusa.

Bo rzeczywiście czymś wyjątkowym jest spoglądanie na Jerozolimę ze szczytu Góry Oliwnej, przejście tą samą drogą, którą szedł Jezus z apostołami, wejście na Golgotę – mówi biblista **o. Łukasz Popko OP.**

ROZMAWIA KAROLINA KRAWCZYK

„Mam nadzieję, że doświadczenie podróży do Jerozolimy zmieni również twoje podejście do czytania Pisma Świętego, bo ten kraj dzisiaj także dużo mówi” – takie słowa skierował Ojciec do Janka Meli podczas jego pierwszej podróży do Ziemi Świętej. Co, Ojca zdaniem, może, a co powinno się zmienić w życiu człowieka, chrześcijanina, właśnie dzięki takiej wyprawie?

– Pierwsze doświadczenie, które jest udziałem chyba wszystkich, którzy jakkolwiek znają Biblię, to konfrontacja z pytaniem, czy to, co czytam w Piśmie Świętym, jest realną opowieścią, czy może fikcją literacką. Człowiek nagle staje przed pytaniem o realizm – bo chodzi przecież po Górze Oliwnej, spaceruje doliną Cedronu, uczestniczy w nabożeństwie drogi krzyżowej... Doświadcza tych miejsc, o których do tej pory tylko czytał. To pytanie o realizm prowadzi zaś do kolejnego – o wiarę. Czy wierzę w to, że ten człowiek, którego ukrzyżowali, a o którym mówią, że zmartwychwstał, rzeczywiście jest posłany przez Boga Ojca? Nie jest tak, że nie można tych pytań postawić sobie w innym czasie i miejscu. Jednak moje obserwacje i doświadczenie życia tutaj, w Ziemi Świętej, pokazują, że wiele osób właśnie tutaj konfrontuje się ze swoją wiedzą i wiarą w Chrystusa.

O czym dzisiaj mówi nam Jerozolima? Jaka ona jest?

– Zacznę od tego, czym na pewno nie jest. To nie jest muzeum, które przyjeżdża się zwiedzać. To miasto ciągle żyje, rozrasta się, przyjeżdżają tutaj pielgrzymi, turyści... Na Starym Mieście wciąż mieszkają ludzie, chodzą do pracy, spotykają się z bliskimi, pracują... Życie toczy się swoim rytmem, choć w dość niezwykłych okolicznościach. To miasto mówi więcej, niż jesteśmy w stanie przetrwać.

Większość ludzi, którzy tutaj przyjeżdżają, nie szuka faktów historycznych, ale raczej oczekuje doświadczenia czegoś (nie)zwykłego. Bo rzeczywiście czymś wyjątkowym jest spoglądanie na Jerozolimę ze szczytu Góry Oliwnej, przejście tą samą drogą, którą szedł Jezus z apostołami, wejście na Golgotę... Nagle te wszystkie historie i wyobrażenia zderzają się z realnym doświadczeniem, wplecionym w rytm żyjącego dzisiaj miasta. Jerozolima nie jest skansenem.

Podkreśla Ojciec, że doświadczenie dzisiejszej Jerozolimy pomoże nam zrozumieć Biblię. Dlaczego?

– Co prawda ludzie aż tak się nie zmienili od czasów Jezusa, niektóre nasze zachowania są dokładnie takie same. Wspominałem, że mamy chociażby ślady graffiti, które pochodzą z różnych okresów historycznych. Znajdują się między innymi w bazylice Bożego Grobu. Obok krzyżów czy różnych bazgrołów stawianych przez pielgrzymów wieki temu są też zupełnie współczesne dopiski. Mało chlubne zachowania, ale dla historyka takie odkrycia mogą być bardzo cenne.

Dzisiejsza Jerozolima to wciąż w dużej mierze Jerozolima religijna. W tym aspekcie na pewno jest ona bliższa starożytności niż Europa, która dziś jest światem dość niereligijnym. Natomiast tutaj, w Ziemi Świętej, wciąż tysiące ludzi kie-

Człowiek staje przed pytaniem o realizm – bo chodzi po Górze Oliwnej, spaceruje doliną Cedronu... I o wiarę. Czy wierzę, że ten, którego ukrzyżowali, a o którym mówią, że zmartwychwstał, rzeczywiście jest posłany przez Boga Ojca?

ruje się w swoim życiu religią, oddają jej życie. I nie mam na myśli tylko chrześcijan, ale też Żydów czy muzułmanów. Patrząc na całe społeczeństwo, które są przesiąknięte religią, nie da się nie pytać o istnienie Boga. To chociażby >